

Protestantse
Kerk

Geloof·Hoop·Liefde

Auteursrecht en naburige rechten in de kerk

Bureau Juridische Zaken

Auteursrecht en naburige rechten in de kerk

Bureau Juridische Zaken

Auteursrecht en naburige rechten in de kerk

Inleiding	4
1. Auteursrecht	5
1.1. Algemeen	5
1.2. Gebruik van een werk	5
1.2.1. Openbaar maken	6
1.2.2. Verveelvoudigen	7
1.3. Vuistregels Auteursrecht in het gemeentewerk	7
2. Naburige rechten	8
2.1. Uitvoerende artiesten en geluidsproducenten	8
2.2. Omroeporganisaties	9
2.3. Samenloop naburige rechten en auteursrechten	9
2.4. Vuistregels Naburige rechten	10
3. Auteurs- en naburig recht: kerkelijke praktijk	12
3.1. Liedbundels en het kopiëren	12
3.2. Beamer	13
3.3. Websites	13
3.4. Geluids- en beeldopnamen van de kerkdienst	14
3.4.1. Opname van de preek en verspreiding daarvan	14
3.4.2. Opname van de liederen en verspreiding daarvan	15
3.4.2.1. Opnemen (verveelvoudigen)	15
3.4.2.2. Verspreiden of uitzenden (openbaar maken)	15
3.4.3. Opname van de gehele dienst en verspreiding daarvan	16
3.4.4. Privacy	16
3.5. Afbeeldingen	16
3.5.1. Afbeeldingen van mensen (portretrecht)	16
3.5.1.1. Portret in opdracht	16
3.5.1.2. Portret niet in opdracht	17
3.6. Tekst citeren	17
3.7. Muziek draaien	18
3.8. Film vertonen	19
3.9. Logo, motto en huisstijl van de Protestantse Kerk in Nederland	19
4. BELANGENORGANISATIES	20
4.1. Cbo's	20
4.2. Belangenbehartigers voor verveelvoudiging uit christelijke liedbundels	22

Inleiding

In de kerk hebben we veel, vaak meer dan we ons realiseren, te maken met dichters, schrijvers, sprekers, musici, componisten en wat dies meer zij. Denk maar aan wat er gebeurt tijdens de kerkdienst: we zingen liederen (tekst en muziek), projecteren liedteksten met een beamer en luisteren naar preken, orgelspel en een koor of cantorij. Maar ook buiten de kerkdienst gebeurt er veel in de gemeente: op de gemeenteavond wordt een keer een film vertoond of op een jongerenavond wordt een CD gedraaid.

In al deze gevallen kunnen we te maken krijgen met beschermde werken waar rechten van bedenkers en uitvoerders op rusten. Hun rechten worden beschermd door de Auteurswet en de Wet op de Naburige Rechten.

Deze wetten maken het mogelijk dat wie werken creëert (bijvoorbeeld een componist) of uitvoert (bijvoorbeeld een zanger), als enige mag beslissen over de exploitatie van die werken en dat die werken bovendien worden beschermd tegen misbruik door anderen. Mede dankzij deze wetten blijven mensen creatief: het recht beschermt de belangen van de bedenker of uitvoerder van een werk.

De Auteurswet gaat specifiek over de bescherming van makers van werken, degenen die een letterkundig, wetenschappelijk of artistiek werk bedenken. Hierover kunt u meer lezen in hoofdstuk 1. Aan het slot van dit hoofdstuk vindt u enkele vuistregels met betrekking tot auteursrecht. Wij raden u echter aan het gehele hoofdstuk te lezen.

De Wet op de Naburige Rechten beschermt de belangen van uitvoerend kunstenaars, platenmaatschappijen en omroeporganisaties. In hoofdstuk 2 vindt u meer informatie over de betekenis van deze wet voor uw kerkelijk werk. Aan het slot van dit hoofdstuk vindt u enkele vuistregels met betrekking tot naburig recht. Wij raden u echter aan het gehele hoofdstuk te lezen.

Na de algemene informatie in hoofdstuk 1 en 2 kunt u in hoofdstuk 3 lezen waar u op het gebied van auteursrecht en naburige rechten rekening mee moet houden bij veel voorkomende situaties in uw gemeente.

Per thema vindt u een uitleg van de relevante aspecten en vuistregels.

In hoofdstuk 4 is een lijst opgenomen van de belangrijkste belangenorganisaties op het gebied van auteursrecht en naburige rechten.

Op het gebied van auteursrecht en naburige rechten geldt complexe regelgeving. Dit artikel is vooral bedoeld als praktische handleiding en niet als juridisch naslagwerk, maar het is onmogelijk om aan enige theorie te ontkomen.

Het artikel is een overzicht op hoofdlijnen van de positie van de Protestantse Kerk in Nederland ten opzichte van het auteursrecht en het naburig recht. Aan de hand van deze hoofdlijnen kunnen kerken en gemeenten bepalen, hoe hun verplichtingen zijn geregeld en wat zij moeten doen.

Indien uw gemeente vragen heeft over een concrete situatie, die aan de hand van dit artikel niet opgelost kunnen worden, kan er contact opgenomen worden met het Protestants Landelijk Dienstencentrum, Bureau Juridische Zaken.

Wilt u na dit artikel verder lezen, dan kunt u eens kijken op www.auteursrecht.nl.

Het Bureau Juridische Zaken bedankt in het bijzonder Jantine Sonnenberg voor de totstandkoming van dit overzichtsartikel.

1. Auteursrecht

1.1. Algemeen

Zodra iemand een werk maakt, rust daar auteursrecht op. Het auteursrecht is bedoeld om de belangen van de maker van een werk te beschermen. Deze bescherming is een cultureel mensenrecht dat ook terug te vinden is in de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (artikel 27 lid 2 UVRM). In Nederland is het auteursrecht geregeld in de Auteurswet.

Kader 1.1:

Artikel 1 van de Auteurswet luidt:

“Het auteursrecht is het uitsluitend recht van de maker van een werk van letterkunde, wetenschap of kunst, of van diens rechtverkrijgenden, om dit openbaar te maken en te verveelvoudigen, behoudens de beperkingen, bij de wet gesteld.

De beschermde werken in de Auteurswet zijn ‘werken van letterkunde, wetenschap of kunst’.

Men kan bijvoorbeeld denken aan Bijbelvertalingen, andere literatuur, het kerkblad, musicals, partituren, Cd's, (religieuze) kunstuitingen, de preek, foto's, films, websites etc. In het kader hiernaast kunt u lezen wat de wet precies onder ‘werken van letterkunde, wetenschap of kunst’ verstaat.

Voor al deze werken geldt dat ze over het algemeen niet zomaar door anderen gebruikt kunnen worden zonder voorafgaande toestemming van de auteursrechthebber

(= de maker, de erfgenamen of degene aan wie de maker zijn rechten heeft overgedragen).

Kader 1.2:

Wat zijn ‘werken van letterkunde, wetenschap of kunst’?

Artikel 10 lid 1 van de Auteurswet geeft een aantal voorbeelden:

Onder werken van letterkunde, wetenschap of kunst verstaat deze wet:

- 1°. boeken, brochures, nieuwsbladen, tijdschriften en alle andere geschriften;*
- 2°. toneelwerken en dramatisch-muzikale werken;*
- 3°. mondelinge voordrachten;*
- 4°. choreografische werken en pantomimes;*
- 5°. muziekwerken met of zonder woorden;*
- 6°. teken-, schilder-, bouw- en beeldhouwwerken, lithografieën, graveer- en andere plaatwerken;*
- 7°. aardrijkskundige kaarten;*
- 8°. ontwerpen, schetsen en plastische werken, betrekkelijk tot de bouwkunde, de aardrijkskunde, de plaatsbeschrijving of andere wetenschappen;*
- 9°. fotografische werken;*
- 10°. filmwerken;*
- 11°. werken van toegepaste kunst en tekeningen en modellen van nijverheid;*
- 12°. computerprogramma's en het voorbereidend materiaal;*

en in het algemeen ieder voortbrengsel op het gebied van letterkunde, wetenschap of kunst, op welke wijze of in welke vorm het ook tot uitdrukking zij gebracht.

Het gebruik van een werk betreft het openbaar maken en het verveelvoudigen van een werk (zie [§1.2.](#))

Het maakt niet uit of de maker van zijn werk zijn beroep heeft gemaakt of dat het gaat om een hobbyist, in beide gevallen is toestemming nodig voor gebruik. Veel makers dragen hun exploitatierechten over aan organisaties als Bu-ma/Stemra. Deze organisaties regelen de toestemming voor gebruik en de geldelijke vergoeding.

Het auteursrecht eindigt na 70 jaar, gerekend vanaf de 1^e januari van het jaar volgend op het sterfjaar van de maker. Daarom is veel klassieke muziek rechtevrij: de maker is vaak al lang geleden overleden.

Als een auteur in 1942 is overleden, dan eindigt het auteursrecht op 1 januari 2013: men heeft dan geen toestemming meer nodig om het werk te gebruiken. Is

het werk vastgelegd in een andere, recentere uitgave, dan kan op die uitgave nog wel auteursrecht rusten. Wilt u gebruik maken van die recentere uitgave, dan heeft u dus nog wel de toestemming nodig van de maker van die uitgave.

1.2. Gebruik van een werk

Voor **gebruik** van beschermde werken is dus toestemming nodig van de maker.

De Auteurswet vat alle gebruik samen in twee begrippen:

1. Openbaar maken van het werk
2. Verveelvoudigen van het werk

Iemand anders dan de maker mag niet zomaar het werk openbaar maken en/of verveelvoudigen. Doet men dit wel, dan maakt men inbreuk op het auteursrecht. Vaak zal de maker toestemming geven tegen een financiële vergoeding.

1.2.1. Openbaar maken

Openbaar maken betreft het beschikbaar stellen van (een gedeelte van) een werk of van een verveelvoudiging van een werk aan het publiek.

Men kan bijvoorbeeld denken aan de openbaarmaking van een lied: dat kun je openbaar maken door het te zingen (zodra dit buiten de privésfeer gebeurt). Een ander voorbeeld is het op de radio uitzenden van een preek. Ook hiervoor is toestemming van de maker nodig.

Het spelen van een werk van een ander bij wijze van muzikaal intermezzo tijdens de kerkdienst is openbaarmaking van de partituur.

Andere voorbeelden zijn een filmavond tijdens de jongerenavond, het gebruik van online foto's op de eigen website, het opvoeren van een kindermusical tijdens de Vakantie Bijbel Week, reciteren uit een gedichtenbundel, het projecteren van een liedtekst m.b.v. de beamer. In al dit soort gevallen van openbaarmaking is vooraf toestemming van de [auteursrechthebbende](#).

Gemeentezang behoort tot het deelterrein 'muziekauteursrecht'.

Voor het muziekauteursrecht zijn twee uitzonderingen op de hoofdregel voor de Protestantse Kerk in Nederland van belang:

- de uitzondering voor de gemeentezang, zie kader 1.4.

- de **landelijke regeling getroffen met Buma**, waardoor de toestemming en vergoeding voor het (overige) zingen en spelen van muziek al voor alle gemeenten is geregeld, zie kader 1.5.

Overigens is, onder bepaalde voorwaarden, citeren toegestaan, zie over tekstcitaat [§3.6](#).

Zoals vermeld betreft het openbaar maken het beschikbaar stellen aan publiek. Onder publiek wordt niet de huiselijke kring (familie, vrienden) verstaan. Men kan dus binnen de familie of onder vrienden gerust een werk ten gehore brengen, vertonen of op andere wijze openbaar maken. Voor de huiselijke kring gelden de bovenstaande regels

Kader 1.3:

De wet noemt als vormen van openbaarmaking expliciet ook

- het verhuren of uitlenen van een werk dat door de rechthebbende in het verkeer is gebracht,
- een voordracht, op- of uitvoering of voorstelling in het openbaar van een werk (n.v.t. als het uitsluitend dient tot het onderwijs - voor zover het onderdeel uitmaakt van een leerplan- of tot een wetenschappelijk doel)
- het uitzenden van een in radio- of televisie-uitzending opgenomen werk,
- de verspreiding van een werk dat nog niet in druk is verschenen.

Kader 1.4:

UITZONDERING: Gemeentezang (artikel 17c Auteurswet)

Normaal is voor openbaarmaking toestemming nodig van de auteurs. Een uitzondering is de gemeentezang:

Van wie ook tijdens een kerkdienst liederen worden gezongen en uit welk boek dat ook wordt begeleid, het is geen inbreuk op het auteursrecht. **Voor gemeentezang is dus geen toestemming van de auteursrechthebbende van het lied noodzakelijk.**

Het is wel zaak deze uitzondering goed te lezen. Een gemeenteeavond is geen eredienst, en ook niet de koffiebavond voor de jeugd (waar gezongen wordt, maar ook achtergrondmuziek gedraaid). Koorzang, die niet valt aan te merken als ondersteuning van de gemeentezang, is geen gemeentezang.

Orgelspel buiten de begeleiding van de gemeentezang valt strikt genomen ook buiten deze uitzonderingsbepaling.

Kader 1.5:

LANDELIJKE BUMA-REGELING:

Vanwege het feit dat er in en om de kerk meer gebeurt dan gemeentezang en begeleiding daarvan heeft de Protestantse Kerk in Nederland een financiële regeling met de vereniging Buma. Vele auteurs hebben hun rechten overgedragen aan deze vereniging, die ze namens hen exploiteert en de opbrengsten onder hen verdeelt. Jaarlijks betalen de kerken (centraal) per gemeente of kerk een bedrag van ca. €31,50 aan Buma.

Hiermee is in de kerk alles wat te maken heeft met uitvoeren van muziek, dus *zingen* en *spelen* tijdens kerkelijke activiteiten, afgedekt: het spelen van orgelliteratuur voor, na en tijdens de dienst, de koorzang of het zingen tijdens bijv. catechisatie of de Alpha-cursus etc.

niet. Die huiselijke kring moet men niet te breed opvatten. De kennissenkring valt bijvoorbeeld wél onder publiek en in die kring gelden bovenstaande regels onverkort.

1.2.2. Verveelvoudigen

De tweede vorm van gebruik is het verveelvoudigen. Verveelvoudigen is een veelomvattend begrip. Bij verveelvoudigen gaat het niet alleen om vermenigvuldigen (het maken van identieke exemplaren), maar ook om het bewerken of nabootsen van een werk.

Verveelvoudigen kan op tal van manieren gebeuren. Niet alleen de normale kopie valt er onder, maar bijvoorbeeld ook het opslaan van een werk op een harde schijf van de computer.

Bij verveelvoudigen kan in de kerkelijke context allereerst gedacht worden aan diverse wijzen waarop liederen worden verveelvoudigd: overname van teksten en/of notenbalken in de papieren weergave van de liturgie, kopieën van koormuziek, kopieën uit liedbundels, plaatsen van liederen op de website, vastleggen op sheets of in een PowerPointpresentatie, etc. Ook bestaande gebeden, gedichten en tekstpassages worden op deze manier vaak verveelvoudigd.

Ook foto's en andere afbeeldingen zijn werken van kunst en worden door het auteursrecht beschermd tegen verveelvoudiging door anderen. Soms zijn ze 'rechtenvrij' over te nemen uit een beeldbank en kunnen ze zonder meer gebruikt worden. Meestal zal dit echter niet het geval zijn.

Voor het verveelvoudigen van een werk is toestemming van de [auteursrechthebbende](#) nodig. Zonder die toestemming is verveelvoudigen dus niet toegestaan.

NB: De Buma-regeling van de Protestantse Kerk in Nederland geldt **niet** voor het verveelvoudigen van een werk, alleen voor het openbaar maken (zie [§1.2.1.](#))

Een uitzondering hierop is de zogenaamde thuiskopie. Wie een werk heeft aangeschaft, mag voor zichzelf een kopietje maken. Men moet dan dus wel ook het origineel in bezit hebben. Als men het origineel heeft, mag men bijvoorbeeld niet zomaar voor dertig anderen een kopie maken: die dertig anderen moeten dan ook zelf het origineel aanschaffen.

1.3. Vuistregels Auteursrecht in het gemeentewerk

- Als u werk van een maker openbaar wil maken (bijvoorbeeld zingen van een lied, voordragen van een gedicht, vertonen van een film), dan heeft u toestemming van de [auteursrechthebbende](#).
- Voor gemeentezang heeft u geen toestemming nodig.
- Voor het zingen en spelen van muziek tijdens de eredienst en andere kerkelijke activiteiten heeft de Protestantse Kerk in Nederland landelijk een regeling getroffen met Buma. Gemeenten hoeven hiervoor geen toestemming meer te vragen.
- Als u een werk wil verveelvoudigen (bijvoorbeeld kopieën van muziek(-teksten) of gebruik van online materiaal op eigen website), dan heeft u toestemming nodig van de [auteursrechthebbende](#).

2. Naburige rechten

Naast het auteursrecht, waar het vorige hoofdstuk over gaat, bestaan er ook **naburige rechten**. Deze rechten beschermen de belangen van uitvoerende artiesten, fonogrammenproducenten en omroeporganisaties (= naburig rechthebbenden).

We gaan eerst in op de bescherming van de belangen van uitvoerend kunstenaars en geluidsproducenten. Vervolgens kunt u meer lezen over de belangen van omroeporganisaties. In §2.3. vindt u bovendien meer informatie over de samenloop tussen naburige rechten en auteursrecht. We sluiten het hoofdstuk af met een overzicht van de vuistregels van het naburig recht (§2.4.).

2.1. Uitvoerende artiesten en geluidsproducenten

De Wet op de naburige rechten beschermt de belangen van geluidsproducenten en van uitvoerend kunstenaars, zoals

muzikanten, toneelspelers, zangers, musici, dansers, acteurs, cabaretiers, dirigenten etc.

Geluidsproducenten en uitvoerend kunstenaars hebben er belang bij dat alleen zij kunnen beslissen over het opnemen, reproduceren, verspreiden en openbaar maken van een uitvoering. Hiermee verdienen zij hun geld.

De wet regelt dat een **uitvoerend kunstenaar** mag bepalen wat er met een uitvoering gebeurt.

(1) Voor het opnemen van een uitvoering of (2) het reproduceren van een opname (bijv. op CD of DVD) is toestemming nodig van de uitvoerend kunstenaar.

(3) Ook voor het verkopen, verhuren, uitlenen etc. en (4) voor het openbaar maken van de opname of reproductie (bijv. vertonen DVD, laten horen CD) is toestemming nodig van de uitvoerend kunstenaar.

Voor het afspelen van commerciële Cd's en Dvd's geldt een belangrijke uitzondering. Uitvoerend kunstenaars kunnen het laten horen van de commerciële CD of het vertonen van de commerciële DVD niet verbieden, maar hebben wel altijd recht op een vergoeding. Die vergoedingsplicht geldt altijd als

muziek wordt afgespeeld of een film wordt vertoond buiten de huiselijke kring, dus bijvoorbeeld ook als een CD wordt aangezet als achtergrondmuziek tijdens activiteiten binnen de kerk (bijv. de kindernevendienst). De vergoeding aan de uitvoerder (en aan de producent, zie hierna) kan betaald worden via Sena.

Wanneer een **geluidsproducent** een muziekuitvoering opneemt, maakt hij een fonogram (vaak een mastertape). Uiteraard heeft de producent belang bij wat er vervolgens met dat fonogram gebeurt. De wet beschermt daarom ook de belangen van de fonogrammenproducent. Daarom heeft iedereen die de muziek wil gebruiken voor iets anders dan persoonlijk ge-

Kader 2.1:

Artikel 1 van de Wet op de naburige rechten vat onder uitvoerend kunstenaars iedere “persoon die een werk van letterkunde of kunst opvoert, zingt, voordraagt of op enige andere wijze uitvoert, [...]”

Artikel 2 van de Wet op de naburige rechten luidt:

De uitvoerende kunstenaar heeft het uitsluitend recht om toestemming te verlenen voor een of meer van de volgende handelingen:

- a. *het opnemen van een uitvoering;*
- b. *het reproduceren van een opname van een uitvoering*
- c. *het verkopen, verhuren, uitlenen, afleveren of anderszins in het verkeer brengen van een opname van een uitvoering van een reproductie daarvan dan wel het voor die doeleinden invoeren, aanbieden of in voorraad hebben;*
- d. *het uitzenden, het heruitzenden, het beschikbaar stellen voor het publiek of het op een andere wijze openbaar maken van een uitvoering of een opname van een uitvoering of een reproductie daarvan.*

Kader 2.2:

Artikel 6 lid 1 WNR luidt:

De producent van fonogrammen heeft het uitsluitend recht om toestemming te verlenen voor

- a. *het reproduceren van een door hem vervaardigd fonogram;*
- b. *het verkopen, verhuren, uitlenen, afleveren of anderszins in het verkeer brengen van een door hem vervaardigd fonogram of van een reproductie daarvan dan wel het voor die doeleinden invoeren, aanbieden of in voorraad hebben;*
- c. *het uitzenden, het heruitzenden, het beschikbaar stellen voor het publiek of het op een andere wijze openbaar maken van een door hem vervaardigd fonogram of een reproductie daarvan [...].*

bruik, hiervoor toestemming nodig van de producent. De bescherming loopt parallel aan de bescherming van de belangen van de uitvoerend kunstenaar. Dat betekent dat (1) voor de reproductie van een fonogram, (2) voor het verkopen, verhuren, uitlenen etc. van een fonogram of (3) reproductie én (4) voor het openbaar maken van het fonogram of de reproductie toestemming nodig is van de producent.

Ook hier geldt weer een uitzondering: Is het fonogram voor commerciële doeleinden uitgebracht, dan is geen toestemming nodig voor het openbaar maken van het fonogram, maar moet men wel een vergoeding betalen voor de openbaarmaking. Die vergoedingsplicht geldt altijd als muziek wordt gedraaid buiten de huiselijke kring, dus bijvoorbeeld ook als een CD wordt aangezet als achtergrondmuziek tijdens activiteiten binnen de kerk (bijv. de kindernevendienst). De vergoeding aan de producent wordt betaald via Sena.

Vaak dragen uitvoerend kunstenaars hun rechten over aan een platenmaatschappij door middel van een platencontract. De platenmaatschappij wordt dan de rechthebbende van de opname. Platenmaatschappijen maken beeld- en geluidsopnames met en van musici en exploiteren/verkopen die zoveel mogelijk. In ruil daarvoor ontvangen de musici een bepaald bedrag voor hun prestaties. Meestal gaat het om een percentage per verkochte CD (zgn. royalty). De exploitatie en de inning van vergoedingen lopen alleen nog via de platenmaatschappij.

De naburige rechten worden over het algemeen tot 50 jaar na het uitkomen van de opname of na de uitvoering beschermd. Daarna is voor gebruik geen toestemming van de naburig rechthebbende (of de erfgenamen, of degene aan wie de naburig rechthebbende de rechten heeft overgedragen) nodig.

2.2. Omroeporganisaties

De Wet op de Naburige Rechten beschermt ook de belangen van omroeporganisaties. Omroeporganisaties zijn instellingen die radio- of televisieprogramma's verzorgen en onder hun verantwoordelijkheid (doen) uitzenden, e.e.a. in overeenstemming met de nationale wetgeving (piratenzenders vallen dus buiten de definitie). De bescherming van de WNR betreft de uitgezonden programma's, die mogen bijvoorbeeld niet zomaar door anderen vertoond, verspreid en opgenomen worden.

In de kerk kunnen we hier ook mee te maken krijgen. Denk bijvoorbeeld aan een interessant tv-programma dat opgenomen wordt en vervolgens verspreid onder gemeenteleden. Of gezamenlijk kijken naar een voetbalwedstrijd op een jongerenavond van de kerk. Dit is zonder toestemming van de omroeporganisatie niet toegestaan. In kader 2.3. vindt u meer informatie over de bescherming van de belangen van omroeporganisaties.

Kader 2.3:

De volgende handelingen zijn voorbehouden aan de omroeporganisatie:

- de heruitzending, dus het gelijktijdig uitzenden van een uitzending door een andere organisatie
- het openbaar maken, dus de rechtstreekse immateriële openbaarmaking van een uitgezonden programma (bijv. het laten horen van een op de radio uitgezonden sportwedstrijd op een gemeenteactiviteit)
- het opnemen, reproduceren en verspreiden van deze registraties (bijv. een tv-programma vastleggen op DVD).
- het openbaar maken van dergelijke opnamen en reproducties.

2.3. Samenloop naburige rechten en auteursrechten

Auteursrecht en Naburig Recht behoren samen tot het Intellectuele Eigendomsrecht. Het gecompliceerde van het IE-recht is dat er zoveel verschillende (beschermd) facetten zijn en zoveel (financiële) belangen. Zie § 3 over de verschillende facetten van het IE-recht, waarmee gemeenten te maken kunnen krijgen en § 4 over de vele organisaties, die elk een deelbelang behartigen en exploiteren.

Voor deze complexiteit is nog geen echte oplossing. Wie bijvoorbeeld een rondgang over het internet maakt langs de diverse organisatie ziet een lappendeken. Het is niet anders.

In deze paragraaf geven wij u een indruk van de samenloop van naburig recht en auteursrecht.

In veel gevallen zal een uitvoerend kunstenaar voor een uitvoering het werk van een ander gebruiken. Wilt u vervolgens de uitvoering gebruiken, dan heeft u niet alleen de toestemming van de uitvoerend kunstenaar, maar ook van de maker van het werk nodig. Waar het auteursrecht de belangen van de bedenkers van werken beschermt, beschermt de WNR de belangen van de uitvoerders van die werken.

Bijvoorbeeld: een zangeres zingt een lied van een moderne muzikanteur en u wilt die uitvoering opnemen. In dat geval heeft u zowel toestemming nodig van de zangeres als van de muzikanteur. De regels van de Auteurswet en de Wet naburige rechten beschermen namelijk belangen van verschillende mensen.

Hieronder geven we enkele voorbeelden van auteursrechtelijke en naburig rechtelijke aspecten in een casus.

Casus samenloop auteursrecht en naburig recht

Op een gemeenteavond zingt een zangeres een lied.

Het zingen van een lied is een uitvoering. Zingt de zangeres het lied van een ander, dan maakt zij het werk van die ander openbaar. Hiervoor is toestemming van en vergoeding aan de componist nodig – hiervoor heeft de Protestantse Kerk in Nederland een collectieve Buma-regeling.

Men wil van deze uitvoering een opname maken op de computer.

Hiervoor is toestemming nodig van de zangeres (opnamerecht). Ook is toestemming van en vergoeding aan de componist nodig (via Stemra)), want zijn werk wordt verveelvoudigd. Een producent maakt na de toestemming een eerste opname: dit is het fonogram.

De producent wil het fonogram reproduceren op CD

De opname klinkt goed en de producent wil het fonogram reproduceren. Hiervoor heeft hij toestemming nodig van de zangeres. Ze gaan een platencontract aan waarbij de zangeres de rechten overdraagt aan de producent. Hij bewerkt het geluid en legt het resultaat vast op CD met het doel om hieraan te verdienen.

Voor het vastleggen op een CD heeft de producent ook toestemming van de componist nodig.

Een winkelier wil de Cd's verkopen

De Cd's zijn goed gelukt, een winkelier wil ze verkopen. De producent moet hiervoor toestemming geven (verspreidingsrecht) en zal hiervoor een vergoeding vragen. Heeft hij eenmaal toestemming gegeven, dan mag men daarna deze Cd's blijven verspreiden.

Voor de **eerste** opname van de uitvoering, die is vastgelegd op de computer, ligt het iets anders. Wil men die verspreiden, dan heeft men telkens toestemming van de zangeres en de producent nodig.

De CD bevat en op de jongerenavond van de gemeente willen ze hem draaien.

Omdat het een commerciële CD betreft, is geen toestemming nodig van de zangeres en de producent. Voor de vergoeding voor de zangeres en de producent (de naburig rechthebbenden) kan men een licentie regelen via Sena (zie hierna).

Het afspelen van CD's valt niet onder de collectieve Buma-regeling van de Protestantse Kerk in Nederland.

Wil men de CD in huiskring afspelen, dan hoeft men geen vergoeding te betalen.

Voor uitvoerend kunstenaars, producenten en makers is het natuurlijk niet mogelijk om alle vergoedingen te innen. In de praktijk behartigt Sena de belangen van uitvoerend kunstenaars en producenten, zoals Buma de belangen van muzikanten behartigt als het gaat om het openbaar maken van muziek en Stemra behartigt de belangen van muzikanten als het gaat om het opnemen van muziek. Iedereen die buiten de huiselijke kring muziek wil gebruiken (bijv. als achtergrondmuziek) kan dan ook via deze belangenorganisaties, door middel van een licentie, de vergoedingen betalen.

2.4. Vuistregels Naburige rechten

In de vorige paragrafen van dit hoofdstuk is het naburig recht uiteen gezet. Hieronder vindt u vuistregels voor een deel daarvan, de rechten van omroeporganisaties (voor zover relevant voor gemeenten):

- Wilt u een uitgezonden programma opnemen, reproduceren en verspreiden van deze registraties (bijv. een tv-programma vastleggen op een aantal Dvd's en deze Dvd's uitdelen), dan heeft u toestemming nodig van de omroeporganisatie. Uitzondering is een eigen opname van een tv-programma voor privégebruik.

- Wilt u een opname of een reproductie daarvan openbaar maken, dan heeft u toestemming nodig van de omroeporganisatie (bijv. u neemt een praatprogramma op en wil dit op een gemeente-avond laten zien. Hiervoor hebt u toestemming nodig).

3. Auteurs- en naburig recht: kerkelijke praktijk

In de praktijk van het kerkelijk leven passeren allerlei auteurs- en naburig rechtelijke zaken.

Daarbij gaat het om al lang ingeburgerde zaken, zoals het kopiëren van liederen (in een liturgie of eigen zangbundel) en het opnemen van kerkdiensten (cassettebandjes voor de zieken thuis) maar ook om toepassingen van 'moderne techniek' (de beamer en de website).

Het gaat om zaken die met de zondagse eredienst te maken hebben (de geluidsopname van de kerkdienst en verspreiding daarvan) maar ook met het gemeenteleven doordeweeks (de achtergrondmuziek bij de doordeweekse verhuur van het zalencentrum, of de vertoning van de film tijdens een jeugdactiviteit).

In de eerste 2 hoofdstukken heeft u algemene informatie over het auteursrecht en het naburig recht kunnen lezen. Dit hoofdstuk gaat over specifieke in de kerk veel voorkomende situaties en hun relatie tot het auteursrecht en het naburig recht.

In het navolgende besteden wij aandacht aan:

- ...liedbundels en het kopiëren, zie [§ 3.1.](#)
- ...gebruik van een beamer, zie [§ 3.2.](#)
- ...materiaalgebruik op websites, zie [§ 3.3.](#)
- ...geluids- en beeldopnamen van de kerkdienst, zie [§ 3.4.](#)
- ...gebruik van afbeeldingen, portretten en beeldcitaten, zie [§ 3.5.](#)
- ...citeren van tekst in de preek, zie [§ 3.6.](#)
- ...muziek afspelen, zie [§ 3.7.](#)
- ...film vertonen, zie [§ 3.8.](#)
- ...gebruik van logo, motto en huisstijl van de Protestantse Kerk, zie [§ 3.9.](#)

Vooraf: in dit document spreken we over de [auteursrechthebbende](#) (deze hyperlink verwijst naar de definitie). Het belang van dit begrip is vooral dat u zich realiseert, dat u meestal niet met de auteur zelf te maken hebt, maar met de organisatie, waaraan hij zijn rechten heeft *overgedragen* (bijvoorbeeld Buma). Het bredere begrip auteursrechthebbende omvat beiden.

Op dezelfde wijze hebt u uit het hoofdstuk 2, 'Naburige rechten' begrepen, dat u meestal niet met de uitvoerende kunstenaar te maken hebt, maar –opnieuw- aan de organisatie aan wie deze zijn rechten heeft overgedragen. Daar zou ook een omvattend begrip voor moet zijn 'naburigrechthebbende' of zoiets. Dat begrip is echter niet ingeburgerd.

Daarom blijven wij in het vervolg spreken over auteursrechthebbende en verzoeken u daarbij te bedenken, dat indien er bij het 'werk' ook een uitvoerend kunstenaar e.d. betrokken is, u ook moet denken aan een 'naburigrechthebbende'.

3.1. Liedbundels en het kopiëren

Vuistregel: voor het kopiëren uit liedbundels is altijd toestemming nodig van de [auteursrechthebbende](#).

In liedbundels zijn liederen van verschillende auteurs opgenomen. Voor de toestemming om deze liederen op te nemen in een bundel, worden deze auteurs betaald. De kosten daarvoor zijn doorberekend in de aanschafprijs. Niet alleen de samenstellers van de bundel, maar ook de auteurs van de verschillende liederen hebben er dus belang bij dat er geen illegale kopieën worden gemaakt uit de bundel.

In de kerkelijke praktijk komt het vaak voor dat liederen worden overgenomen in een gekopieerde liturgie in de vorm van een boekje. In de ene gemeente gebeurt dit voor elke dienst, in andere gemeenten alleen voor bijzondere diensten.

Andere manieren waarop liederen worden overgenomen uit bundels is het vastleggen als computerbestand (voorheen: sheets) om ze vervolgens te kunnen projecteren in de kerkdienst, zie voor meer informatie [§3.2.](#)

In sommige gemeenten worden liederen uit verschillende bundels gehaald om een eigen bundeltje samen te stellen.

Ook vertonen gemeenten soms liederen uit bundels op hun website, zie voor meer informatie [§3.3.](#)

In al dit soort gevallen is er sprake van *verveelvoudiging*, waarvoor **toestemming van de [auteurs-rechthebbende](#) nodig is. Zonder die toestemming is er sprake van inbreuk op het auteursrecht, dus van een illegale vorm van gebruik.**

Verschillende christelijke bundels hebben verschillende auteursrechthebbenden waar u toestemming kunt regelen voor verveelvoudiging van (delen uit) de bundel. In [hoofdstuk 4](#) kunt u per bundel zien waar u terecht kunt.

Soms wordt de vraag gesteld of de landelijke kerk een collectieve regeling zou kunnen treffen voor het verveelvoudigen van liederen (de landelijke Buma-regeling is alléén van toepassing op het openbaar maken van muziek, niet het verveelvoudigen). De landelijke kerk is dit vooralsnog niet van plan. Daarvoor zijn de mate waarin en het materiaal waaruit kerkelijke gemeenten kopiëren te divers (waardoor de regeling een gecompliceerd en sterk bureaucratisch karakter zou krijgen). Bovendien is het maar de vraag of een collectieve regeling goedkoper is voor gemeenten dan dat gemeenten zelf een regeling treffen.

Gelet op al het bovenstaande is het verstandig dat een kerkenraad, die veel doet met het kopiëren van liedmateriaal, dit behoorlijk regelt met de uitgever(s) en/of belangenorganisaties (voor een overzicht van relevante belangenorganisaties, zie [hoofdstuk 4](#)).

Richt daartoe een werkgroep in, die inventariseert wat u zoal op dit terrein doet en vervolgens met de betreffende uitgeverijen tot (financiële) afspraken probeert te komen.

3.2. Beamer

Vuistregel: voor het vastleggen van werken en het projecteren daarvan is altijd toestemming nodig van de [auteursrechthebbende](#).

Steeds meer gemeenten vertonen materiaal met een beamer. Denkt u bijvoorbeeld aan het projecteren van liederen of gedichten. In dat geval is er zowel sprake van verveelvoudigen (het materiaal wordt vastgelegd op een harde schijf, een USB-stick o.i.d.) als van openbaar maken (de verveelvoudiging wordt getoond aan de gemeente).

Voor beide handelingen is toestemming (licentie) van de auteursrechthebbende nodig. Zonder die toestemming is het projecteren van materiaal met een beamer illegaal.

In [§1.2.1](#) las u dat voor de gemeentezang een uitzondering geldt op de auteursrechtelijke verplichtingen. De uitzondering geldt alleen voor het zingen en begeleiden, niet voor visuele ondersteuning van de gemeentezang d.m.v. een beamer.

Ook de landelijke Buma-regeling geldt niet voor de beamer.

Ook voor het beamen van filmpjes en geluidsfragmenten met uitvoeringen is toestemming nodig, zowel van de uitvoerend kunstenaar (bijvoorbeeld een zanger) als van de maker (bijvoorbeeld een liedjesschrijver).

Om gebruik te kunnen maken van de beamer, kunnen gemeenten een regeling treffen met de auteursrechthebbenden. Met een adequate licentie voor een redelijke vergoeding is de zaak netjes geregeld.

In [§ 4.1](#) vindt u een opsomming van diverse christelijke liedbundels en de belangenbehartigers. Voor een overzicht van overige relevante belangenorganisaties, zie [hoofdstuk 4](#).

3.3. Websites

Vuistregel: voor gebruik van werk op een website, gelden precies dezelfde regels als voor ander het gebruik van andere beschermde werken. Het feit dat iets online staat, betekent niet dat anderen het zomaar mogen kopiëren en/of verder verspreiden.

Voor het gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal op een website (verveelvoudigen, openbaar maken) gelden de standaardregels: hiervoor is toestemming van de [auteursrechthebbende](#) nodig. Voor bijvoorbeeld het plaatsen van een gedicht is de toestemming van de dichter nodig.

Ook op materiaal dat online te vinden is, rust vaak auteursrecht. Dat iets online staat, betekent nog niet dat iedereen het zomaar verder mag verspreiden of kopiëren: dit mag alleen voor eigen gebruik. Wie een digitaal beschikbaar werk op een nieuwe website plaatst of via een andere (online) mogelijkheid openbaar maakt en/of veeleenvoudigt, zal toestemming moeten vragen van de auteursrechthebber.

Ook voor het plaatsen van liedjes en filmpjes op een website is toestemming nodig van makers van het werk en uitvoerders (zanger, componist, platenmaatschappij, regisseur).

Voor specifieke regels rondom het gebruik van afbeeldingen van personen, zie [§3.5.1](#).

Voor specifieke regels rondom het gebruik van het logo en motto van de Protestantse Kerk, zie [§3.9](#).

3.4. Geluids- en beeldopnamen van de kerkdienst

In diverse gemeenten worden geluids- of beeldopnamen van kerkdiensten gemaakt. Deze opnamen worden vervolgens verspreid op cassettebandjes/cd's of uitgezonden via het internet.

Het vastleggen van kerkdiensten op cassettebandjes, een harde schijf of een andere gegevensdrager is een vorm van *veeleenvoudigen*. Wanneer deze opnamen verspreid of uitgezonden worden, is er bovendien sprake van *openbaar maken*.

We willen het hebben over:

- de preek ([§3.4.1](#));
- de liederen ([§3.4.2](#));
- de dienst als geheel ([§3.4.3](#));

en ook

- privacy ([§3.4.4](#)).

NB: Vooraf een opmerking over de vrijstelling van Stemra voor cassettebandjes, bedoeld voor de zieken en zendelingen.

Voor het opnemen van auteursrechtelijk beschermd materiaal is toestemming nodig van Stemra, maar deze hanteert een vrijstelling voor kerkgenootschappen, en dan speciaal voor cassettebandjes, bestemd voor 'ernstig zieken en zendelingen'¹.

Deze vrijstelling geldt voor alle elementen van de opgenomen eredienst. Het gaat hier echter over een *specifieke* vrijstelling. We kunnen er niet zonder meer van uitgaan, dat deze ook geldt voor bijvoorbeeld beeldopnamen.

3.4.1. Opname van de preek en verspreiding daarvan

Vuistregel: het auteursrecht op de preek berust bij de predikant; het preken tijdens de eredienst valt onder de kerkordelijke verplichtingen van de predikant. Voor beeldopnamen en voor verspreiding onder een grotere groep mensen, is toestemming van de predikant gewenst.

Het auteursrecht op de preek berust bij de predikant.

De Auteurswet kent het vervaardigen van een werk in dienstbetrekking, waarbij het auteursrecht komt te berusten bij de werkgever. Een predikant is *geen* werknemer van de gemeente.²

Aan het auteursrecht is verbonden het kunnen vragen van een vergoeding voor het gebruik. Dit geldt echter niet voor het preken tijdens de kerkdienst. Wanneer een predikant zijn/haar preek 'ten gehore brengt' tijdens een kerkdienst is dat ter uitvoering van een van zijn/haar kerkordelijke verplichtingen ten opzichte van de gemeente.

Kader 3.4.1.

Eenmaal online...altijd online.

Wanneer een kerkdienst eenmaal op internet staat, is er een grote kans dat het tot lengte van jaren online blijft. Het is maar de vraag of dat wenselijk is. Zeker omdat een dienst ook altijd tijd- en plaats bepaalde elementen bevat. Verspreiding via internet vergroot de kans op eventuele misvattingen.

Mocht u overgaan tot het uitzenden van diensten op het internet, dan is het verstandig om opnamen in ieder geval tijdig weer van internet te verwijderen en verspreiding buiten de gemeente proberen te voorkomen. Verder kunt u bij de opnamen een waarschuwing

¹ aldus Stemra.

² Deze argumentatie is niet geheel onomstreden. De predikant vervaardigt zijn preek immers in tijd van de gemeente. Het auteursrecht is echter strikt met het gezagscriterium. Om die reden hanteren wij dit uitgangspunt.

Hij/zij ontvangt daarvoor ook traktement.

Een andere vraag is natuurlijk hoe het is met 'verder gebruik' van de preek, namelijk door deze beschikbaar te stellen voor het beluisteren op een ander tijdstip en eventueel ook door een andere groep luisteraars.

geven dat ander gebruik van het materiaal onrechtmatig kan zijn.

Daarnaast spelen er **privacybelangen** mee. Te denken valt aan voorbeden en de bloemengroet waarin namen van gemeenteleden worden genoemd. Door verspreiding van opnamen, worden deze namen bekend buiten de vertrouwde gemeentelijke kring, wat uiteraard niet door iedereen gewenst hoeft zijn.

Voor verdere verspreiding of uitzending via internet speelt daarbij de vraag of de zaken zo geregeld zijn (via toegangscode o.i.d.) dat de luisteraars allen tot de gemeente behoren, of dat de opname ook voor niet-gemeenteleden is te beluisteren. In het eerste geval valt nog te verdedigen, dat het hiervoor zonder vergoeding ter beschikking stellen van de preek valt onder de verplichtingen van de predikant ten opzichte van de gemeente, in het tweede geval valt dat argument niet te handhaven. In dat geval doet een gemeente er goed aan om op dit punt toestemming van de predikant te vragen. Zonder dat valt zeker te beargumenteren dat de predikant op grond van het auteursrecht hiervoor wel een vergoeding zou kunnen vragen of een dergelijke uitzending zou kunnen verbieden.

3.4.2. Opname van de liederen en verspreiding daarvan

Vuistregel: Voor het maken van opnamen van liederen en de verspreiding of uitzending daarvan, is altijd toestemming nodig van [auteursrechthebbenden](#) en- indien van toepassing- van meewerkende musici, ongeacht of het gaat om professionals of amateurs.

Wanneer men liederen die in de dienst worden gezongen, wil opnemen en verspreiden of uitzenden heeft men, in de woorden van de Auteurswet, te maken met verveelvoudigen en openbaar maken van auteursrechtelijk beschermde werken.

We gaan achtereenvolgens in op de auteursrechtelijke aspecten van het opnemen van liederen en het verspreiden of uitzenden van deze opnamen.

3.4.2.1. Opnemen (verveelvoudigen)

Voor wat betreft het **verveelvoudigen** (opnemen) van liederen is toestemming van en vergoeding aan de **auteursrechthebbenden** nodig. Gemeenten kunnen daarvoor terecht bij de auteursrechthebbenden - makers van de muziek of bij Stemra. Stemra behartigt de belangen van makers van werken als het gaat om het vastleggen van werken (opnames). Ook diverse belangenorganisaties van christelijke bundels bemiddelen als het gaat om het verveelvoudigen van liederen. Een lijst van organisaties per bundelsoort is opgenomen in [hoofdstuk 4](#).

Naast het auteursrecht is ook het naburig recht van belang bij het opnemen van kerkdiensten. Werken er **musici** (bijv. koor, organist, dirigent) mee aan de dienst, dan moet ook aan hen toestemming gevraagd worden voor de opname van door hen verzorgde onderdelen van de dienst. De koorleden en andere musici zijn namelijk uitvoerende artiesten en hun uitvoering wordt beschermd door de Wet op de Naburige rechten. Het is mogelijk dat zij hiervoor een vergoeding vragen.

3.4.2.2. Verspreiden of uitzenden (openbaar maken)

Voor het openbaar maken van een werk door verspreiding of uitzending van een opname is toestemming nodig van de auteursrechthebbende.

In [§ 1.2.1](#) is reeds besproken dat

- het **openbaar maken** van liederen (dus niet verveelvoudigen) door gemeentezang en de begeleiding daarvan zonder toestemming mogelijk is (wettelijke vrijstelling);
- de Protestantse Kerk in Nederland een landelijke regeling bij Buma heeft voor die vormen van 'openbaar maken' die niet onder wettelijke vrijstelling vallen (omdat het geen gemeentezang is, of geen begeleiding daarvan, of niet tijdens de eredienst).

De wettelijke vrijstelling en de landelijke Buma-regeling zien echter op het *live* zingen en begeleiden van liederen tijdens kerkelijke activiteiten en niet op het verspreiden of uitzenden van een opname. Voor deze laatste vorm van openbaar maken geldt noch de wettelijke vrijstelling, noch de Buma-regeling. **Voor de verspreiding of uitzending van een opname van de liederen moet men aan de**

auteursrechthebbenden toestemming vragen. Gemeenten kunnen zich ook wenden tot Buma, de belangenbehartiger als het gaat om het openbaar maken van muziekwerken om specifiek voor deze vorm van openbaar maken een eigen licentie aan te vragen.

3.4.3. Opname van de gehele dienst en verspreiding daarvan

Soms is een eredienst als geheel met een bijzonder grote mate van originaliteit en eigen karakter samengesteld. In dat geval is de dienst in haar geheel een werk in de zin van het auteursrecht en als zodanig beschermd.

3.4.4. Privacy

Vuistregel: privacyaspecten kunnen doorslaggevend zijn voor de vraag of opnamen wenselijk zijn of niet. Bij het maken en verspreiden van beeldopnamen van personen gelden de regels van het portretrecht (zie § 3.5.1.) en mogen personen niet in hun belang worden geschaad.

In geval van beeldopnamen kunnen ook opnamen van personen gemaakt worden. Degene die filmt, brengt bijvoorbeeld af en toe de gemeente in beeld of zoomt in op bepaalde personen. In dat geval is bij verspreiding van de opname het portretrecht van belang. U dient er dan rekening mee te houden dat personen door de opnamen niet in hun belang geschaad mogen worden. Zo'n belang is bijvoorbeeld om niet op belachelijke wijze neergezet te worden. Zie uitgebreider over het portretrecht, § 3.5.1. In het algemeen is het verstandig om aan gemeentelieden bekend te maken dat er van de dienst beeldopnamen worden gemaakt.

Voor aandachtspunten met betrekking tot privacy in geval van geluidsopnamen, zie *kader 3.4.1.*

3.5. Afbeeldingen

Vuistregel: Afbeeldingen zijn beschermde werken. Voor verveelvoudiging en openbaarmaking is dus toestemming nodig van de maker.

Op folders, op de website, op de papieren liturgie, of een projectie op de muur...overal kunnen afbeeldingen voorkomen. Afbeeldingen zijn werken in de zin van de Auteurswet en dus auteursrechtelijk beschermd. Voor verveelvoudiging en voor openbaarmaking is dus toestemming nodig van de maker.³ Voor het gebruik van afbeeldingen waar personen op staan, zijn daarnaast extra regels die te maken hebben met de privacy van de afgebeelde personen. Verder geldt voor het citeren van beelden een uitzondering op de verplichte toestemming. Achtereenvolgens gaan we hieronder nader in op het portretrecht en op het beeldcitaat.

3.5.1. Afbeeldingen van mensen (portretrecht)

Vuistregel: Portretten zijn beschermde werken. Voor openbaar making en verveelvoudiging is toestemming van de maker nodig.

Wellicht wil een gemeente een indruk geven van het gemeenteleven door afbeeldingen van gemeentelieden in een folder of op een website te plaatsen.

Een afbeelding waarop personen staan, heet een portret. Niet alleen de afbeelding waarop de persoon geposeerd heeft, maar ook de foto waarop iemand toevallig staat afgebeeld is een portret in de zin van de Auteurswet. Portretten zijn, net als andere beelden, beschermde werken in de zin van de Auteurswet. Voor openbaarmaking en verveelvoudiging is dus toestemming nodig van de maker.

Maar hoe zit het met de **privacy** van de personen die op het beeld staan?

Dat is afhankelijk van de vraag of het portret gemaakt is op grond van een opdracht door, vanwege of ten behoeve van de desbetreffende perso(o)n(en). Is het antwoord ja, dan volgt men de regels zoals uitgelegd in par. 3.6.1. Is het antwoord nee, dan volgt met de regels zoals uitgelegd in par. 3.6.2.

3.5.1.1. Portret in opdracht

Vuistregel: Voor openbaar maken van een portret dat gemaakt is in opdracht, is toestemming nodig van de maker en de geportretteerde.

³ Een auteursrechtelijke uitzondering hierop betreft het beeldcitaat. Onder strikte voorwaarden mag men zonder toestemming een beeld citeren. De voorwaarden betreffen o.a. de context waarin het citaat wordt opgenomen, het doel, het inhoudelijk verband en de wijze waarop het beeld wordt geciteerd. Vanwege hebt beperkte belang in de kerkelijke praktijk en het gegeven dat vaak niet aan de strenge voorwaarden wordt voldaan, laten wij het beeldcitaat hier verder buiten beschouwing.

De maker van het portret mag het portret slechts openbaar maken met toestemming van de geportretteerde, of – binnen tien jaar na het overlijden van de geportretteerde – met toestemming van de nabestaanden. Staan er meer personen op het portret, dan is van alle personen toestemming nodig.

De publicatie van een portret zonder daartoe gerechtigd te zijn, is verboden. Wil iemand anders dan de maker een portret openbaar maken, dan zal hij of zij zowel toestemming aan de maker als aan de geportretteerde moeten vragen.

De geportretteerde zelf mag, zonder toestemming van de maker, het beeld verveelvoudigen voor eigen behoefte. Hetzelfde geldt voor de nabestaanden indien de geportretteerde is overleden. Staan er meer personen op de afbeelding, dan hebben die personen van elkaar toestemming nodig om de afbeelding te mogen verveelvoudigen (of van de nabestaanden binnen tien jaar na overlijden).

Als het om een foto gaat, dan mag deze zonder toestemming van de maker in een nieuwsblad of tijdschrift worden gepubliceerd door of met toestemming van de geportretteerde(n) of van de nabestaanden (binnen tien jaar na overlijden). In dat geval moet wel de naam van de maker worden vermeld. In alle andere gevallen heeft de geportretteerde toestemming van de maker nodig om de foto openbaar te maken.

3.5.1.2. Portret niet in opdracht

Vuistregel: Voor openbaar maken van een portret dat niet gemaakt is in opdracht is toestemming nodig van de maker. Daarnaast is het van belang dat afgebeelde personen niet in hun belangen worden geschaad door de openbaarmaking.

Is het portret niet in opdracht gemaakt – bijvoorbeeld omdat een fotograaf tijdens een activiteit willekeurig foto's maakt, zonder dat de personen op de foto's daarom gevraagd hebben - dan is voor openbaarmaking niet de toestemming van de geportretteerde nodig. Openbaarmaking kan echter toch onrechtmatig zijn, namelijk wanneer een redelijk belang van de geportretteerde of de nabestaanden zich daartegen verzet (zie hieronder), terwijl er geen toestemming is gegeven.

De toestemming van de maker blijft echter altijd noodzakelijk voor openbaarmaking.

Is het portret niet in opdracht gemaakt en is er een redelijk belang van de geportretteerde in het geding bij het openbaar maken van dat portret, dan is zijn toestemming nodig om het portret te kunnen publiceren.

Onder 'redelijk belang' kunnen persoonlijkheidsbelangen en materiële belangen vallen:

- Persoonlijkheidsbelangen kunnen o.a. zijn: eerbiediging van de privésfeer, gevaarzetting voor de geportretteerde, ongewenste vereenzelviging met een bepaalde context, bescherming tegen bespotting of minachting en resocialisatiebelangen. Persoonlijkheidsbelangen gaan dus met name om gebruik van een portret dat **respectvol** is ten opzichte van de geportretteerde.
- Als materiële belangen (zoals financiële belangen) een rol spelen, dan kan publicatie zonder vergoeding aan de geportretteerde onrechtmatig zijn. Of er sprake is van een materieel belang hangt af van de positie van de geportretteerde (bijvoorbeeld een bekende Nederlander) en van het kader waarin de publicatie plaats heeft (bijvoorbeeld een Tv-reclame).

3.6. Tekst citeren

Vuistregel: Zonder toestemming citeren is toegestaan onder voorwaarden. Voorwaarden gelden o.a. op het gebied van context, doel, bron- en naamsvermelding en wijze van weergave.

In de kerk verwijzen wij nog wel eens naar bekende auteurs, zoals theologen of dichters, bijvoorbeeld in een preek of in het kerkblad. Zoals al eerder beschreven (zie hoofdstuk 1), kunnen wij daarmee in strijd komen met het auteursrecht, tenzij er sprake is van een citaat dat voldoet aan de criteria van de Auteurswet.

Omdat over het citeren nog wel eens vragen gesteld worden, gaan we er hier wat dieper op in.

Voor citeren wordt – onder voorwaarden - een uitzondering gemaakt op de strenge regels van het auteursrecht (artikel 15a Auteurswet). De voorwaarden zijn vrij uitgebreid:

1. Wanneer men zonder toestemming mag citeren is afhankelijk van de **context**. Het mag als het gaat om een citaat dat gebruikt wordt in een aankondiging, beoordeling, polemie, wetenschappelijke verhandeling of een uiting met een vergelijkbaar doel. De context-categorieën worden vrij ruim opgevat. Een preek zal dus onder een 'uiting met een vergelijkbaar doel' te scharen zijn.
2. Citeren betekent bovendien dat het citaat wordt **geïntegreerd in die context**: zomaar overnemen is dus niet toegestaan, het citaat moet verband houden met het geheel waar het in wordt geplaatst.
3. Het werk waaruit men citeert moet **rechtmatig openbaar** gemaakt zijn. Is dit niet het geval, dan is vooraf toestemming nodig voor het citaat.
4. Belangrijk is dat het gebruik gerechtvaardigd moet zijn door het **doel** en het citaat niet specifiek voor decoratie wordt gebruikt.
5. Verder moet het citeren **respectvol** gebeuren: misvorming, verminking of aantasting van het werk waardoor de eer of naam van de maker of zijn waarde als maker geschaad kan worden is niet toegestaan.
6. Bovendien worden bij het citaat, indien mogelijk, de **bron** en de **naam** van de maker correct vermeld. Zonder vermelding van bron en naam is er sprake van plagiaat.

Er zijn verschillende typen citaten mogelijk. De bekendste is het citeren uit een tekst, maar de Auteurswet staat ook citeren uit andere werken toe, bijvoorbeeld het beeld- of geluidscitaat. Bovenstaande regels gelden voor alle soorten citaten.

Voor het **tekstcitaat** kan specifiek opgemerkt worden:

Het gebruik van korte citaten zonder toestemming is toegestaan, mits het gaat om een citaat uit een werk dat gepubliceerd is. Is het werk niet gepubliceerd, dan is toestemming wel nodig.

Het citaat moet inhoudelijk relevant zijn (dus niet ter decoratie) en mag slechts een klein deel van het geheel uitmaken. Het citaat moet – met andere woorden - geïntegreerd zijn in een groter geheel. Het citaat wordt letterlijk overgenomen: zelfs taalfouten blijven staan. Uit een lang citaat kunnen stukjes weggelaten worden door op de plek van de weggelaten stukjes puntjes te schrijven, eventueel tussen haakjes.

Parafraseren valt ook onder het citatenrecht en is dus toegestaan. In geval van een parafrasering wordt de originele tekst - anders dan in geval van citeren - niet letterlijk overgenomen. De tekst staat ook niet tussen aanhalingstekens. In de parafrase moet echter nog steeds duidelijk onderscheiden worden wat eigen interpretatie is en wat de auteur van het origineel schreef.

Bij het citaat of de parafrase moeten bron en schrijver vermeld worden. Een citaat of parafrase zonder bron- en naamsvermelding is plagiaat en is een inbreuk op het auteursrecht. Predikanten doen er daarom goed aan, de bronnen die zij in hun preek gebruiken te noteren.

3.7. Muziek draaien

Vuistregel: voor het afspelen van muziek betaalt u een vergoeding aan de maker (via Buma) en de uitvoerend kunstenaar (via Sena).

Muziek speelt een belangrijke rol in de kerk. Niet alleen in de vorm van gemeentezang, maar ook als het gaat om het luisteren naar muziek op Cd's of liveoptredens. Dit gebeurt bijvoorbeeld tijdens jongerenavonden en tijdens feesten en partijen waarbij een gebouw van de gemeente commercieel wordt geëxploiteerd.

In al die gevallen hebben gemeenten met auteursrechten te maken, die uiteraard niet meer vallen onder de vrijstelling voor gemeentezang of begeleiding daarvan. De landelijke Buma-regeling van de Protestantse Kerk betreft het zelf zingen en spelen van muziek buiten de gemeentezang. Voor het afspelen van muziek is dus toestemming (tegen vergoeding) nodig van de auteursrechthebbende van de muziek, te regelen via Buma.

Bovendien hebben gemeenten bij het afspelen van Cd's (ook als het gaat om achtergrondmuziek) te maken met naburige rechten: de rechten van uitvoerend kunstenaars. Naast het regelen van toestemming van de auteursrechthebbende, moeten zij ook toestemming hebben van de uitvoerend kunstenaar als zij een CD o.i.d. van deze willen afspelen. Hiervoor kan een licentie aangevraagd worden bij Sena.

3.8. Film vertonen

Vuistregel: voor het vertonen van een film buiten de vrienden- en familiekring betaalt u een vergoeding.

Bij gemeentelijke activiteiten worden nog wel eens films vertoond. Films zijn auteursrechtelijke werken in de zin van de Auteurswet en worden dus beschermd.

Wie alleen of met vrienden of familie een film wil kijken heeft hiervoor geen toestemming nodig. Anders ligt het wanneer op een gemeenteavond of een jongerenactiviteit een film wordt gedraaid. In dat geval heeft u toestemming nodig van de auteursrechtelijke. In geval van legale Dvd's wordt u hierop ook geattendeerd door het voorfilmpje van Stichting BREIN. Voor het vertonen van Dvd's en films op blu-ray disks, kunt u de toestemming tegen betaling regelen via FilmService. Wilt u een tv-programma vertonen in de gemeente, dan kunt u de toestemming regelen via VIDEMA.

3.9. Logo, motto en huisstijl van de Protestantse Kerk in Nederland

Vuistregel: het logo, het motto en de huisstijl van de Protestantse Kerk in Nederland mag elke gemeente gebruiken in eigen materiaal, maar gemeenten mogen de elementen niet aanpassen.

Kerkelijke gemeenten mogen vrij gebruik maken van het logo, het motto en de huisstijl van de Protestantse Kerk in Nederland. Dit zijn beschermde werken in de zin van de Auteurswet, maar het staat gemeenten vrij om deze werken te gebruiken in eigen materiaal. Het is dan van belang niets te wijzigen aan het gebruikte materiaal. Past men de gehele huisstijl toe, dan moet dat volgens de regels uit het huisstijlhandboek gebeuren.

Ook het logo mag niet worden aangepast. De afbeelding is auteursrechtelijk beschermd. Dit betekent dat gemeenten die het logo willen gebruiken, de kleuren en figuur niet aan dienen te passen.

Hetzelfde geldt voor het motto. Men kan dit vrij gebruiken op eigen gemeentelijk materiaal, mits men de woordvolgorde en opmaak niet verandert.

Dat het logo van de Protestantse Kerk in Nederland een origineel werk van kunst is, blijkt wel uit de betekenis ervan. Hierover kunt u meer lezen op de site. Ga hiervoor naar www.pkn.nl/huisstijl. Klik achtereenvolgens op 'eenvoudig gebruik' en 'spelregels'. Daar vindt u een link naar de uitleg van de betekenis van het motto en het logo.

4. BELANGENORGANISATIES

Veel auteursrechthebbenden en naburig rechthebbenden dragen de behartiging van hun belangen over aan belangenorganisaties. Deze organisaties regelen de toestemming en vergoeding van het gebruik van een werk, uitvoering etc.

Allereerst gaat het daarbij om collectieve beheersorganisaties (cbo's). Daarnaast zijn er voor christelijke liedbundels extra organisaties actief.

In [§4.1](#) vindt u een overzicht van de 17 Nederlandse collectieve beheersorganisaties⁴. Dit zijn er behoorlijk veel. De vraag rijst dan ook regelmatig of dit niet wat gemakkelijker kan, maar tot nu toe is er nog geen centrale collectieve beheersorganisatie waar u voor alle licentiesoorten terecht kunt. Wel hebben Buma, VIDEMA, Sena en Reprorecht inmiddels de gezamenlijke site www.mijnlicentie.nl.

Voor diverse christelijke liedbundels zijn speciale belangenbehartigers. Wilt u toestemming voor veelvoudigen uit christelijke liedbundels, kijkt u dan in [§4.2](#) waar voor diverse liedbundels is aangegeven bij welke organisatie u terecht kunt.

Wat doen cbo's?

Cbo's zijn actief op het gebied van auteursrechten en naburige rechten.

Zij zetten zich in voor het toegankelijk maken van beschermde werken en tegelijkertijd voor de belangen van rechthebbenden. Dit doen zij door middel van regelingen, handhaving, inning van vergoedingen, voorlichting en bewustmaking.

U kunt hier o.a. mee te maken krijgen omdat cbo's met enige regelmaat enquêteformulieren verzenden ten einde gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal te traceren.

4.1. Cbo's

1. Vereniging Buma

Buma vertegenwoordigt componisten, tekstdichters en muziekuitgevers bij regelingen voor het openbaar maken van muziek (bijvoorbeeld uitzending via radio, televisie of internet, liveoptredens of het gebruikmaken van achtergrondmuziek). Buma heeft daartoe een volmacht van de wetgever.

2. Stichting Stemra

Stemra vertegenwoordigt componisten, tekstdichters en muziekuitgevers bij regelingen voor de reproductie van muziek (bijvoorbeeld voor het maken van cd's of dvd's).

3. Stichting Sena

Sena is met uitsluiting van ieder ander door de overheid aangewezen om uitvoering te geven aan artikel 7 WNR. In de praktijk betekent dit dat Sena namens artiesten en platenproducenten een licentie (toestemming) verleent voor het openbaar gebruik van muziek. Daarvoor incasseert zij vergoedingen die op basis van wettelijk goedgekeurde reglementen in vier betaalrondes per jaar worden doorbetaald.

4. Stichting VIDEMA

De stichting oefent namens ruim 3.500 Nederlandse en buitenlandse auteursrechthebbenden (producenten, omroepen, muziekuitgeverijen etc.) vertoningsrechten uit op de Tv-programma's die via de belangrijkste Nederlandse publieke en commerciële kanalen worden uitgezonden. Klanten van Videma zijn bedrijven en instellingen die de Tv-beelden zakelijk gebruiken, waaronder horecagelegenheden, fitnessbedrijven, recreatiecentra, winkels, sportkantines, etc. Videma incasseert vergoedingen bij zakelijke gebruikers en verdeelt deze op titelniveau onder de aangesloten auteursrechthebbenden.

5. Stichting Leenrecht

Leenrecht vertegenwoordigt alle makers, uitvoerend kunstenaars, uitgevers en producenten van werken die worden uitgeleend door openbare bibliotheken of andere voor het publiek toegankelijke instellingen, waaronder boe-

⁴ Overzicht en omschrijving van cbo's is afkomstig van de site van VOI@E, bron: <http://www.voice-info.nl/voice/103434/>.

ken, cd's, dvd's en kunstuitleen. De verdeling vindt plaats door middel van de organisaties van de rechthebbenden.

6. Stichting Lira

Lira vertegenwoordigt schrijvers, bewerkers, vertalers, journalisten en scenarioschrijvers bij de collectieve uitoefening en verdeling van leenrecht, kabelrecht, thuiskopievergoeding, deel van het reprorecht, LiteROM-gelden en voor journalisten de verdeling van de door stichting PRO geïncasseerde vergoedingen voor readers, knipselkranten en -diensten*.

7. Stichting NORMA

NORMA vertegenwoordigt alle uitvoerend kunstenaars, zoals musici, acteurs, cabaretiers en dansers bij de collectieve exploitatie van hun naburige rechten in binnen- en buitenland. Dit houdt in het innen en verdelen van thuiskopie-, leenrecht-, verhuurrecht-satelliet- en kabelgelden, vergoedingen ten behoeve van achtergrondmuziek, exploitatie van audiovisuele archieven en van oude werken op dvd.

8. Stichting Pictoright

Pictoright vertegenwoordigt illustratoren, beeldend kunstenaars, grafisch vormgevers, fotografen en andere professionele beeldmakers bij regelingen voor de reproductie van beeldende kunst (beeldrecht). Tevens vertegenwoordigen zij de makers van visuele werken bij collectieve vergoedingsregelingen voor leenrecht, thuiskopie, reprorecht en readerregelingen en kabeldoorgifte.

9. Platform Multimediaproductanten

Deze stichting vertegenwoordigt producenten en uitgevers van interactieve media bij de verdeling van de thuiskopie- en leenrechtvergoeding.

10. Stichting PRO

PRO vertegenwoordigt uitgevers, mede namens hun auteurs, bij collectieve regelingen voor het reproduceren uit hun uitgaven voor onderwijspublicaties (readers en de LiteROM) en knipselkranten en -diensten. Ook verdeelt PRO het uitgeversaandeel van het leenrecht.

11. Stichting Reprorecht

Reprorecht vertegenwoordigt de makers en uitgevers van boeken, tijdschriften, dagbladen bij de wettelijke vergoedingsregeling voor het fotokopiëren uit hun uitgaven door instellingen en ondernemingen voor intern gebruik. Stichting Reprorecht is daartoe door de wetgever aangewezen.

12. SEKAM

SEKAM vertegenwoordigt film- en televisieproducenten bij de verdeling van kabelrechtvergoedingen.

13. SEKAM VIDEO

SEKAM VIDEO vertegenwoordigt film- en televisieproducenten bij de verdeling van thuiskopie- en leenrechtvergoedingen.

14. STAP

De Stichting Thuiskopievergoeding Audio Producenten vertegenwoordigt producenten van geluidsdragers bij de verdeling van thuiskopie- en leenrechtvergoedingen.

15. Stichting de Thuiskopie

De Thuiskopie vertegenwoordigt alle makers, uitvoerend kunstenaars, uitgevers en producenten van werken waarvan voor privégebruik een kopie wordt gemaakt op daartoe bestemde dragers, zoals videobanden, blanco dvd's en cd's. Deze stichting is door de wetgever aangewezen om de hiervoor verschuldigde vergoeding te innen en te verdelen. De verdeling vindt plaats door middel van de organisaties van de rechthebbenden.

16. Stichting Verdeling Videoproducenten

Deze stichting vertegenwoordigt de producenten van beelddragers bij de verdeling van leenrechtvergoedingen.

17. VEVAM

VEVAM vertegenwoordigt regisseurs van filmwerken bij de verdeling van onder andere kabel-, thuiskopie- en leenrechtvergoedingen.

NB: Online zijn veel foto's te vinden. Het is niet altijd gemakkelijk om de maker te achterhalen en de toestemming te regelen. Wie een foto wil gebruiken, moet wel zijn uiterste best doen om de rechthebbende te vinden. Is de maker onvindbaar, dan kunt u de foto in principe niet gebruiken.

Het is echter mogelijk om een vrijwaringslicentie aan te vragen bij **Stichting FotoAnoniem**. De aanvrager betaalt het normale publicatietarief + administratiekosten. Mocht de rechthebbende op een later moment opduiken, dan vrijwaart de stichting de aanvrager die de foto gebruikt heeft tegen alle aanspraken van de rechthebbende.

4.2. Belangenbehartigers voor verveelvoudiging uit christelijke liedbundels.

Voor diverse christelijke liedbundels zijn eigen belangenorganisaties actief. Bij deze organisaties kunt u toestemming regelen voor het **verveelvoudigen** uit christelijke liedbundels.

- Liedboek voor de Kerken: *BV Liedboek*
- bundels van "Zingend Geloven": *BV Liedboek*;
- Het Huub Oosterhuis-repertoire: uitgeverij Gooi en Sticht (fonds van de Stichting voor Volkstaalliturgie);
- Psalmen en Gezangen voor de Eredienst van de Nederlandse Hervormde Kerk ("de bundel van 1938"): Boekencentrum te Zoetermeer;
- Op de oude psalmberijming rust geen auteursrecht meer. Bij fotokopiëren kan men wel te maken krijgen met rechten van de uitgever ter zake de lay-out (het "zetsel");
- Voor het maken van een enkel kopietje uit de Bijbel of het overnemen van een gedeelte in een fotokopie volstaat een goede bronvermelding; voor het gebruik van teksten in uitgaven op grotere schaal dient men toestemming te vragen van het Nederlands Bijbelgenootschap te Haarlem;
- Dienstboek: Boekencentrum te Zoetermeer.
- Evangelisch liedmateriaal (o.a. Opwekkingsbundel en Evangelische Liedbundel): CCLicentie.
- Overige gevallen: neem contact op met de uitgever.